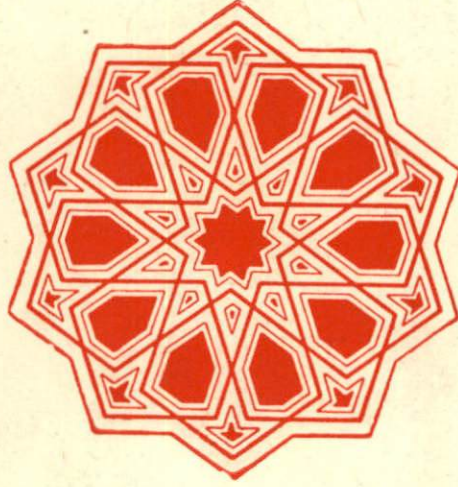

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1958 - 1959

TÜRK TARİH KURUMU BASIMEVİ—ANKARA

1 9 6 0

Emirü Poloy Bağış

Yıl: 1958—1959

Cilt : VII

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN
YILDA BİR ÇIKARILIR

1958 - 1959

TÜRK TARİH KURUMU BASİMEVİ—ANKARA

1 9 6 0

İ Ç İ N D E K İ L E R

	Sayfa No.
Ali Hikmet BERKİ	: İslâmda Vakıf 1 - 10
Prof. Tayyib OKİÇ	: İslâmiyette İlk Nüfus Sayımı 11 - 20
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: Değerler ve İnanma Problemi Hak- kında Bazı Notlar 21 - 32
Ord. Prof. Hilmi Ziya ÜLKEN	: Quelques Notes Sur le Problème Des Valeurs et de la croyance 33 - 42
Prof. Dr. Şakir BERKİ	: İslâm Hukukunda Adalet Esasları ve Adalet Teşkilâtı 43 - 54
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMA- CIOĞLU	: Din Sosyolojisi Çalışmaları 55 - 61
Doç. Dr. Neş'et ÇAĞATAY	: Fatimîler Devletinin Kuruluşu ve Akideleri 63 - 77
Nafiz DANIŞMAN	: İslâmda Mücadele Hedeflerinin De- ğişmesi 79 - 83
Mehmet ÖNDER	: Mevlananın El Yazısı Üzerine Bir Araştırma 85 - 87
Dr. Cavit SUNAR	: Bergsonda Cansız Madde ve Can- lılar Âlemi 89 - 95
Dr. Bahriye ÜÇÖK	: Ridde 97 - 113
Neda ARMANER	: Okullarda Din Öğretimi Üzerine .. 115 - 118
Dr. İbrahim Ağâh ÇUBUKÇU	: İslâm Müelliflerine Göre İlimlerin Taksimi ve Bunlar Arasında Gazzal- inin Yeri 119 - 130
Dr. Necati ÖNER	: Tanzimattan Sonra Türkiyede İlim ve Mantık Anlayışı 131 - 177
 <u>Bibliyografya</u>	
Dr. Yaşar KUTLUAY	: Soheil M. Afnan, Avicenne 179
Doç. Dr. Mehmet TAPLAMA- CIOĞLU	: Reuben Levy, The Social Structure of Islam 180
Doç. Dr. Hüseyin YURDAYDIN	: Prof. Dr. Y. Abadan - Prof. B. Savcı, Türkiyede Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış 180
Nafiz DANIŞMAN	: M. Hamidullah, Le Prophète de L'İslam 181
Dr. M. Esad KILICER	: Dr. Muhammed Yûsuf Mûsa, Mu- hâdarât fî Tarîh-il Fıkh'il-İslâm ... 183

B İ B L İ Y O G R A F Y A

Soheil M. Afnan, *Avicenne, His Life and Works, (İbn Sina, Hayatı ve Eserleri)*, pp. 298, London 1958.

İranlı ilim adamlarından Soheil M. Afnan, yukarıdaki adı taşıyan eserinde İbn Sina'yı gerçekten etraflı bir şekilde ele alıyor. Müellifin ön-söz'de de belirttiği gibi, eser, İbn Sina'nın görüşleri ve sistemi müdafaa edilmek veya felsefesinin tenkidi için yazılmamıştır. Esasen buna lüzum da yoktur. Onun birçok fikirleri bugünün modern ilmi önünde eskimiş sayılabilir. Fakat bu, bir zamanlar adı Çin'den Paris ve Oxford'a kadar dillerde dolaşan Doğunun bu büyük düşünürüne büyüklüğünden birşey kaybettirmez.

Soheil M. Afnan konuyu 35 sahifelik bir giriş müteakip dokuz kısımda inceliyor. Bunlar : 1- Onuncu Yüzyılda İran, 2-İbn Sina'nın Hayatı ve Eserleri, 3- Mantık Problemi, 4- Metafizik Problemi, 5- Psikoloji Problemi, 6- Din Problemi, 7- Tıp ve Tabii İlimler, 8- İbn Sina ve Doğu ve 9- İbn Sina ve Batı'dır. İki sahifelik sonuç bölümünden sonra Bibliyografya ve İbn Sina'nın muakkipleri ile şarihlerinin kronoloji cetveli yer alıyor.

Giriş kısmında İslâm Felsefesi, menşei, tesiri altında kaldığı cereyan ve sistemler, tercüme hareketleri v.s. ile Doğunun fikir dünyasının genel olarak bir şemasını çizdikten sonra, birinci bölümde, onuncu yüzyılda İran'ı ele alıyor. Müslüman istilasından sonra Bağdad Halifeliğinin zayıflaması üzerine İran'da uyanmaya başlayan hareketler, kurulan yeni devletler, Samaniler, Gazneviler, Tahiriler v.s.den bahsederek sözü "İran Rönesansı"na getiriyor. Farsçanın bünyesine giren birçok arapça kelimelerle nasıl gelişip bir saray ve edebiyat dili olduğunu anlattıktan sonra İbn Sina'nın çağdaşı olan ilim adamlarından Birünî'ye geliyor. Tarihçi, matematikçi, seyyah, astronom, coğrafyacı ve yunan ilmi öğreticisi olarak takdim ettiği Birünî'yi yüzde yüz İran asıllı sayıyor.

Birünî'nin İranlılığı hususunu iddiada müellifimiz yalnız değildir. Aynı şeyi Muhammed Kazvinî de yapmakta, "fars kanından olan her insan ve İrana mensup olan herşeyi seven, hattâ onlara iradesine hâkim olamayacak derecede âşık" bir İran milliyetçisi olduğunu söylemektedir (Bak. Çahar Makale, ilâve kısmı s. 196). Bu mütaaleanın yanlışlığı Birünî'nin kendi eserleriyle sabit olmaktadır. Filhakika Birünî Tahdid Nihayet'i-

Emakin ve Kitabu's-Saydana adlı eserlerinin mukaddimelerinde, farsçaya ve farslılığı karşı nefretini, halbuki arap diline meclubiyetini ve bu mevzu üzerinde yaptığı münakaşaları zikrederek "kendisine arap dilinde sövülmüş olmanın fars dilinde medhedilmiş olmaktan daha tatlı geldiğini" söyler (Birünî'nin hayatı, nesebi ve eserleri hakkında Bak. Zeki Velidi Togan, İslâm Ansiklopedisi, Birünî maddesi, C. II. s. 635 vd).

İbn Sina'nın diğer çağdaşları İbn Miskevayh ve Nasır Hüsrev'den bahsettikten sonra hayat ve eserlerinin incelenmesine geçiyor.

İbn Sina'nın annesinin isminin Sitare olmasını, onun iranlı olduğunun delili sayarak, nesep tespiti hususunda biraz ifrata gitmesine mukabil, hayat hikâyesini çok mükemmel bir şekilde naklediyor. Tesiri altında kaldığı müellifleri ve eserleri tahlilden sonra, İbn Sina'nın eserlerine ve ortaya attığı problemlere temas ediyor.

"Mantık Problemi" bölümünde Aristo'nun Mantık anlayışından hareketle İbn Sina'nın kendine has görüşleri, bu görüşlerin uyandırdığı yankılar ve tesirlerini anlatıyor.

"Metafizik Problemi" bölümünde İbn Sina'nın ileri sürdüğü meseleler, Vacibu'l-Vücut, Mümkünü'l-Vücut gibi metafizik mefhumlar, bunların önceki durumu ile İbn Sina'nın verdiği yeni şekil ve sistemindeki yerine temas ediyor.

"Psikoloji" ve "Din" Problemleri ile "Tıp ve Tabii İlimler" bölümlerini, "İbn Sina ve Doğu" ve "İbn Sina ve Batı" bölümleri takip ediyor.

Doğu'da felsefeye karşı davranışın onun ölümünden az sonra başladığı, sünnî görüşün felsefenin gelişmesine mani olduğunu ifade ettikten sonra İbn Sina'nın muakkiplerinden Kirmanî, Behmenyar, İbn Zeyle, ve Masumî'den ve hususiyetlerinden bahsediyor. Felsefeye cephe alan iki taraf, sufizm ve mütekellime ile bunların mücadele şekilleri, bilhassa Gazzalî'nin oynadığı rol, Tehafütü'l Felasife'si, bundaki delil ve görüşlerinin; Gazzalî'den sonra fakat İbn Rüşd'den önce gelen Sühreverdî'nin İşrak Felsefesine getirdiği yeniliklerden, Nasır Husrev, İbn Bâce, İbn Tufeyl ve İbn Haldun'un bu konudaki görüşlerini naklettikten sonra İbn Sina'nın XVII. yüzyılda ölen iranlı bilgin Molla Muhsin Faid üzerinde dahi tesirlerde bulunmuş olduğunu tespit ediyor.

"İbn Sina ve Batı" bölümünde müellif XII. ve XIII. yüzyıllarda Batı Avrupanın, tıpkı İslâmın ilk devirlerindeki benzer fikrî hareketlere sahne

olduğuna işaretten sonra, Yunan düşüncesinin Batı dünyasına nasıl geçtiği konusu ile Endülüste kurulan tercüme okullarının faaliyetlerini, Kindî ve Farabî'nin Latinceye çevrilmelerini, daha sonra İbn Sina'nın "Şifa", "İşarat" ve "Necat"ının çevrilmelerini anlatıyor.

Yunan görüşlerinin Hıristiyan öğretileriyle münasebeti ve Avrupa skolastisizminin esasları konularından, bilhassa İbn Sina ve "Şifa"-sının Avrupada uyandırdığı yankılar, "Külliyat" meselesi, batılı şârihler ve eserleri üzerinde durduktan sonra, filozofumuzun birçok fikirlerinin hala tazeliğini muhafaza ettiğine işaret ediyor.

"Sonuç" kısmında İbn Sina'nın felsefe sahasındaki çalışmalarına temastan sonra, "sünnî nass"ların tatmin edemediği nefsinin Aristo da tatminden uzak kalınca bunları telife gitti" diyor ve onun Doğu Felsefesindeki önemini belirtiyor.

Eserin sonunda, ölüm tarihlerini nazarı itibara alarak İbn Sina'nın muakkip ve şârihlerinin bir listesini veriyor.

Dr. Yaşar KUTLUAY

Reuben Levy, *The Social Structure of Islam (İslâmın Toplumsal Yapısı)*, Cambridge 1957 :

Eser Reuben Levy'nin daha önce yayınladığı İslâm Sosyolojisi (Sociology of İslâm) adlı eserin ikinci basısıdır. 1957 yılında yayınlanmıştır.

Profesör Reuben Levy bu kitapta İslâmî sistemin temel prensiplerini incelemektedir. Eser tarihi bir girişle başlar. Burada dünyanın muhtelif yerlerine dağılmış olan İslam cemaatlarının gelişme ve büyümeleri söz konusu olur. Bu başlangıçtan sonra İslâm cemaatının toplumsal yapısına ilişkin konular üzerinde geniş bilgi verilmektedir. Bu kesimde İslâm cemiyetinde kadın ve çocuğun statüsü, İslâm hukuku, ahlak ve âdetler, hükümet, askerî teşkilât, ve bilimin gelişmesi gibi konular incelenmektedir.

İslâm kültürünün yayılma alanlarını gösteren haritalarla derli toplu bir bibliyografya, kitabın bilimsel değerini arttırmaktadır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi bu eser 1931 ve 1933 yıllarında iki cilt olarak İslâm Sosyolojisi başlığıyla yayınlanmıştır. İkinci bası yeniden gözden geçirilmiş, konu üzerindeki son çalışmalar ve değişen şartlara göre ayarlamalar yapılmıştır. Son bası Cambridge University Press tarafından yapılmıştır.

Eserin ad değiştirmesi çok isabetli olmuştur. Zira bütün meziyetlerine rağmen eser düzenli, disiplinli bir sosyoloji kitabı sayılamaz. İslâmın toplumsal yapısı diye eserin bu şekilde vaftiz edilmesi, bir yandan tenkitleri önlemiş; öte yandan

kitabına gerçek kimliğini vermiştir. Bu son şekle göre eser gerek adı ve gerekse anlamı ile sosyolog, etnolog, mukayeseli din araştırmacıları, İslâm medeniyeti tarihçileri ve İslâm hukuku bilginleri için çok yararlı ve gerekli bir müracaat kitabı ve kaynak durumuna gelmiştir.

Doç. Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU

Prof. Dr. Yavuz Abadan-Prof. Bahri Savcı, *Türkiyede Anayasa Gelişmelerine Bir Bakış*, Ankara 1959. "Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No. 94 - 76".

Prof. Dr. Yavuz Abadan ile Prof. Bahri Savcı'nın yukarıya adını yazmış olduğumuz eseri, Siyasal Bilgiler Fakültesinin kuruluşunun 100. yıldönümü dolayısıyla yayınlanmış bulunmaktadır. Böyle mutlu bir yıl dönümü dolayısıyla kesif bir yayın faaliyetine girişmiş olan Siyasal Bilgiler Fakültesi mensuplarını bu hayırlı teşebbüslerinden dolayı kutlamak gerektir. Yayınlanan eserler arasında bu yazımızın konusu olan "etüd" gibi bizi yakından ilgilendiren "araştırma"ların da yer almış bulunması, bizim için ayrıca sevindirici olmuştur. Zira biz, İlahiyat Fakültesi son sınıf öğrencileriyle birlikte bu yıl İslâm Tarihi derslerinde Osmanlı Türk-İslâm kurumlarını, XVIII. yüzyıldan itibaren müşahede etmeye başladığımız batılılaşma hareketlerini incelemeyi ve nihayet Osmanlı Türk-İslâm kurumlarının lâikleşmesini mümkün kılan fikir hareketlerini gözden geçirmeyi plânlamış bulunuyorduk. Bu sebeple meselenin önemli bir yönüne ışık tutacağını umduğumuz böyle bir eserin yayınlanmış olmasının, çalışmalarımızı oldukça kolaylaştırmış olacağını düşündük.

Sayın Prof. Dr. Yavuz Abadan ile sayın Prof. Bahri Savcı'nın "*Türkiyede Anayasa Gelişmelerine Umumi Bir Bakış*" adını taşıyan bu eseri, bir sayfalık bir önsözden sonra esas itibarıyla üç bölümü ihtiva etmektedir. Birinci bölüm, "*Anayasalı Devlet Rejimi Dışındaki Türk Devletlerinin Prensibi*" umumi başlığını taşımaktadır. Bu bölüm iki fasıl halinde incelenmektedir. Birinci fasıl, "*İslâmdan Önceki Türk Devletlerinde Mutlakiyetçi Otorite Prensibi*" adını taşımakta ve bu problem, "*Siyasi İktidar Vakıasının Tahlili*" ve "*Siyasi İktidar Vakıasının bu Tarzda Tecellisinin Sebepleri*" adlarını taşıyan iki tâli başlık altında ele alınmaktadır. Birinci bölümün ikinci faslı, "*Mutlakiyetçi Otorite Prensibinin İslâmî Telâkki İçinde Geçirdiği Seyir*" umumi adıyla bu konuyu üç tâli başlık altında incelemektedir. Bu tâli başlıklar sırasıyla şunlardır: 1 — *İslâmda Siyasi İktidar Vakıasının Tahlili ve Siyasi Teşkilât*, 2 — *XIX. yüzyıla kadar bu İslâmî Telâkki Tarzı ve Teşkilât*, 3 — *Dinî Mutlakiyetçi Otorite Prensibinin*